

Котлова Л.О. Проблема чесності особистості в ХХІ столітті /Л.О. Котлова, С.А. Котловий // Освіта ХХІ століття: проблеми гуманізації, гуманітаризації та патріотизму в контексті євроінтеграційних процесів : тези доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції, м.Житомир (12 грудня) / за ред.. Т.В. Семенюк, С.М. Коляденко, Н.П. Павлик. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім..І.Франка, 2018. – С.106-109.

Котлова Л.О.

кандидат психологічних наук, доцент

кафедри психології розвитку та консультування

Котловий С.А.

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри соціальних технологій

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМА ЧЕСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ХХІ СТОЛІТТІ

Актуальність фундаментальних психологічних досліджень неправди, брехні та обману зараз не викликає сумнівів у зв'язку з соціальною значимістю даних феноменів і нестачею диференційованих знань в цій області.

В останній час в розвинених країнах загальний рівень доброчесності населення неухильно знижується, а кількість нечесних людей постійно зростає. За даними американських дослідників, в останній час непродуктивна поведінка співробітників обходиться фірмам у мільярдах доларів щорічно. Ці втрати викликані не технічними проблемами, не економічними факторами або податками, а прикладами людей, які присвоюють товари, час або день у своїх роботодавців і демонструють таким чином поведінку, яка суперечить духу співробітництва, не відповідає правилам або проявляє безвідповідальне ставлення до своїх колег, покупців і контролерів [1].

Таким чином, важливість наявності такої стабільної риси особистості працівника, як чесність, виходить на перший план при професійному відборі та консультуванні компаній та комерційних організацій. Особливо це актуально для оцінки тих співробітників, які мають прямий доступ до матеріальних цінностей та конфіденційної інформації.

У нашій країні тривалий час існував розрив між державною ідеологією і психологією людей, що виявлялося в «подвійності» морального розвитку членів суспільства. Фактично існували дві системи моралі – «мораль для інших», що відображає рівень ідеологічних вимог і санкціонується громадськими інститутами, – і «мораль для себе», що формується на основі життєвого досвіду й існує у формі особистісних механізмів регуляції соціальної поведінки.

Зміни в сучасному політичному житті та соціально-економічному розвитку «зняли» протиставлення офіційної та життєвої моралі. Суспільна свідомість набула більшої відкритості і практично знецінена в минулому, така моральна якість людини як «чесність» отримала можливість для розвитку. При цьому ця якість знайшла сприятливе соціальне та психологічне підґрунтя для свого становлення у зростаючій особистості.

Феномен чесності, перш за все, розглядається і описується в етиці. Така моральна якість відображає одну з найважливіших вимог моралі. Вона включає: правдивість (говорити істину, не сховати від інших людей і самого себе, дійсне положення справ); принципіальність (вірність певним ідеям); вірність прийнятим зобов'язанням; суб'єктивну упевненість у правильності проведеної справи; щирість перед іншими і перед самим собою відносно тих мотивів, якими людина керується; визнання та дотримання прав інших людей на те, що їм законно належать.

Сутність чесності, її структура, види та форми, фактори, що впливають на формування чесності розкриваються в філософській літературі, де інтерпретується співвідношення чесності і таких етичних категорій, як «добро», «справедливість», «відповідальність», «совість», «правдивість». При цьому

виявляється специфічність етичної категорії «правда», її відмінність від гносеологічних категорій «істина», «обман». Визначається соціальна обумовленість чесності та правдивості, особливості функціонування в системі моралі [2].

Як зазначає Є.Ільїн, чесність – це характеристика вчинків окремої особистості по відношенню до інших, основою цього є дотримання суспільних норм і правил, тому чесність – це окремий випадок прояву совісті в міжособистісних стосунках. Чесність є основою довіри людей один до одного [4].

У психології не існує не тільки єдиних уявлень про чесність, а й будь-яких фундаментальних досліджень цього феномена. Можна знайти лише звернення до пов'язаних з чесністю явищ таких, як щирість і неправда, правдивість і брехня. Так, у вітчизняній психологічній науці обґрунтовувалася правдивість як риса характеру, що визначає прагнення суб'єкта висловлювати тільки те, що він вважає правдою. Правдивість, на думку С. Рубінштейна, не тотожна щирості, а пов'язана з розумінням суб'єктом культурно-історичних і соціально-обумовлених категорій – справедливості та істина [5]. Поняття ж чесності, як видно з наведеного вище змістового навантаження, набагато ширше і включає певний ряд моральних феноменів.

Протилежність чесності - це неправда, що проявляється в обмані, брехні, крадіжці, а також лицемірство. Чесність, з позиції етики, характеризує як вчинки, так і окремі сторони поведінки певної особистості, виступаючи як властивості її характеру [6].

В сучасному суспільстві брехня все частіше сприймається людьми як цілком нормальне і природне явище. За даними досліджень В.В. Знакова, характерним для сучасних людей є переконання, що можна брехати і обманювати, залишаючись при цьому чесною людиною [3].

П. Екман зазначає, що брехня природна і може бути віднесена до всіх сфер людської діяльності. Батьки брешуть дітям, діти - батькам, приховуючи те, що вважають недоступним для розуміння, кажуть неправду один одному друзі,

викладачі та студенти, лікарі та хворі, адвокати та клієнти, продавці і покупці [7].

Необхідність психологічних досліджень чесності набуває сьогодні особливої значимості. Вимоги сумління, чесності в політиці та бізнесі, у проведенні виборів, у декларації доходів стали трагедією сьогоднішнього дня. В культурі нашої країни моральні питання, пов'язані з сумлінням, неодноразово були в центрі обговорення та аналізу. Ми можемо помітити це і в класичній літературі, і в філософських роботах, і в роботах психологів, і навіть на телеекрані (передача «Детектор брехні», серіал «Обмани мене» тощо).

Психологічні дослідження також показують, що у кожної людини є внутрішня потреба відчувати себе чесною для себе самого і для оточуючих [4, с. 97]. У той же час багато видатних представників суспільної думки неодноразово підкреслювали, що розуміння чесності носить особливий характер, що відрізняється від уявлень західних товариств. Зокрема, результати досліджень В. В. Знакова показали, що навіть коли респонденти визнають, що в міжособистісному спілкуванні вони використовують брехню і обман, то вони всеодно вважають себе чесними людьми [3, с. 222].

Типовим явищем українського менталітету теж є феномен моральної помилки (брехня, що використовується для користі іншої людини або держави), при цьому моральна помилка у нас не пов'язується з брехливістю, а навпаки, є атрибутом сумління. З точки зору наукового знання виникає питання, що розуміти під чесністю. Чесність нерідко співвідноситься з правдивістю, з протилежними чесності феноменами, такими як брехливість, обман.

Чесність можна описати як ситуативний прояв особистості, так і як особистісна характеристика. Цікавим є підхід до чесності як до системи особистісних якостей, які включають такі якості, як правдивість, важливість і щирість, конгруентність (узгодженість, погодження з самим собою), відповідальність і довіра до себе та оточуючим [3].

Дуже важливо підкреслити, що чесність, будучи однією з вищих відображень особистості, в силу її особливих характеристик активно виступає фактором розвитку, що визначає умови становлення самосвідомості, самовизначення при переході від підліткового до юнацького віку.

Використана література

1. Батурин Н.А. Диагностика честности как устойчивой черты личности / Батурин Н.А., Бормотов А. А., Первухина Е.С. // Психология образования: культурно-исторические и социально-правовые аспекты: Материалы III Национальной научно-практической конференции. М., 2006. – Т. 2. – С. 115–116.
2. Братусь Б.С. Нравственное сознание личности / Братусь Б.С. М., 1985. – С.234-260.
3. Знаков В.В. Психология понимания правды. / Знаков В.В. СПб.: Алетейя, 1999. – 250 с.
4. Ильин Е.П. психология совести: вина, стыд, раскаяние. / Ильин Е.П. СПб.: Питер, 2017 – С. 62-68.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. / Рубинштейн С.Л. М.,1946. – 704 с.
6. Словарь по этике / Под ред. И.С. Кона. М.: Политиздат, 1981. – С. 280.
7. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. / Экман П. СПб.: Питер, 2013. – 356 с.